

tusschen het gras, haar stengeltjes. Slechts enkele exemplaren — het schoone is zeldzaam. En schoon zijn ze. 't Is moeilijk eene vergelijking tusschen de verschillende bloemen te maken, elk treft ons op haar beurt door eigen schoonheid, maar op 't eerste oogenblik zei ik: Nooit heb ik zoo'n keurig plantje gezien.

Een viertal bloempjes slechts aan den stengel: het groote aantal zou de sierlijkheid van den enkeling verduisteren. De buitenste bloemdekblaadjes van het doorschijnendste rozerood, de naar beneden hangende lip van het zachtste fluweel met gele draden doorweven. „Ik meende eerst, dat er een bij op zat,” zei de jongen, die het plantje het eerst vond, en werkelijk bootst de lip vrij nauwkeurig zoo'n insect na.

Een bloem van *Ophrys apifera*, *a.* de buitenste bloemdekblaadjes, *b.* twee van de binnenste bloemdekblaadjes, *l.* de lip, *m.* de meeldraad, *s.* de stempel.

Bijna elken avond ging ik naar mijn bloempjes kijken. Een paar waren al uitgerukt, ik vreesde dat de nieuweling in Hollands flora even spoedig verdwijnen zou, als ze gekomen was, maar gelukkig — een drietal hebben alle gevaren getrotseerd en zaad gezet. Een gedeelte ervan zal ik bewaren en uitzaaien, 't ander gedeelte moet zich zelf redden — wie weet, misschien is het niet van vreemde hulp

gediend. Maar van harte hoop ik, dat het heerlijke plantje voor Hollands duinen bewaard blijft.

Hoek van Holland.

E. SCHELTENS.

Teekening en kleur van de lip van *Ophrys apifera*.
1 lichtbruin, 2 iets donkerder bruin, 3 geel, 4 fluweelig donkerbruin, 5 geelgroen, 6 zwaar fluweelig donkerbruin, 7 bruin met goudgele haartjes.

Dit is, met Heimans' *Ramischia*, de mooiste botanische vondst van dit jaar. Een twijfelachtige Limburger is geconstateerd als echt, onvervalscht bewoner van Hollands Zuidhoek, een namiddagtochtje ver van Rotterdam en 's Gravenhage. Maar, o Rotterdammers en Hagenaars en gij allen, Nederlandsche plantenliefhebbers, zorgt ervoor, dat de heer Scheltens geen berouw behoeft te hebben over zijn goedgeefsche mededeeling en eerbiedigt de plantjes, die daar in de duinen staan! Als er 't volgend jaar één gedroogd wordt voor het Herbarium der Botanische Vereeniging, dan is de wetenschap voldaan en 't feit geboekt, dat deze mooiste van alle Midden-Europeesche orchideeën als wilde plant in ons land voorkomt.

Wilt gij u aan de grillige vormen en de fijne kleurenpracht der bloemen verlustigen, wilt gij de plant zelve bezitten, welnu, koopt dan voor enkele stuivers de knolletjes ervan bij een onzer groote handelaars in bloembollen; de firma Van Meerbeek te Hillegom o. a. biedt ze aan tegelijk met verscheiden andere zeldzame inlandsche planten.

JAC. P. T.

Door Bosch en Heide. II.

(Vervolg van blz. 111).

„Smijt hem er maar weer in,” zei de boer, „hij gaat dadelijk dood, kijk, hij rekt zich al uit.” 't Diertje strekte de achter- en voorpooten rechtuit en bleef onbeweeglijk liggen.

De boerenjongens gingen verder.

Daar zaten we bij de verdrongen haas; 't was de eerste keer van ons beider leven, dat wij een haas vingen en nu was 't een dooie; jammer!

Koekkoek rolde de naas even heen en weer, er liep wat water uit zijn bek.

„Als we de voorschriften voor 't redden van drenkelingen eens toepasten?” zeide ik, door dat rollen op een denkbeeld gebracht.

„Dat doen we!” zei mijn vriend, en dadelijk trokken we onze jassen uit en gingen aan 't werk. Eerst hielden we het kletsnatte diertje aan de staart omhoog; er kwam weer wat water terug, dat hij ingeslikt had; eerst een paar droppels, later meer; toen legden wij hem op zijn rug en lichtten beurte- lings zijn voorpooten op, daarna de beide pootjes te gelijk; in 't kort we deden alles, zooals 't behoorde, of zooals wij ons meenden te herinneren, dat het behoorde.

Na een kwartiertje riep Koekkoek: „Ik geloof waarempel, dat we 't halen! Stil even, ik meende het beest te voelen snikken.” En, ja wel hoor, daar snikt het al weer, en het door mij omhooggetrokken pootje biedt duidelijk merkbare weerstand.

Nu volgden de verschijnselen van herleving snel op elkaar, eindelijk hadden wij 't zoover gebracht, dat het diertje zoowat recht op kon zitten. We

Schets van een Berkentakje, aangetast door een kevertje (*Rynchites betulae*). Rechts een afzonderlijk blad opgerold en een half ontrold, om de larf te laten zien.

troogden 't af met onze zakdoeken en met vloeipapier, dat ik bij me had voor de planten, en zetten het daarna op een drooge zakdoek in 't zonnetje, waar 't doodstil bleef zitten bibberen.

Wat zat het dier ons raar aan te kijken met zijn groote, ronde oogen; zoo nu en dan viel 't nog eens om; eindelijk kreeg het weer eenigszins de kracht, om de achterpooten onder 't lijf te trekken en 't bibberen verminderde gaandeweg.

We besloten het volledig herstel af te wachten, of als dat wat lang duurde, het beestje, in een zakdoek geknoot, deelgenoot te maken van onze verdere tocht.

Intusschen, een hazenhuid schijnt niet gemakkelijk droog te willen worden; we moesten het pak van ons bakerkindje nog al eens ververschen, en Koekkoek maakte van de kalmte van ons haasje gebruik, om het in de vrije natuur, nat en wel, naar 't leven te teekenen; dat zou onder gewone omstandigheden zeker nog al eenige bezwaren hebben opgeleverd; maar hier ging 't opperbest. (Zie de teekening in de vorige Afl.)

Met ons drieën zetten wij de reis voort, de haas hield zich kalm tot hij droog werd; toen begon hij wat te trappelen en 't ons lastig te maken, hij wilde wel op onze arm of hand rusten, maar niet hangen in de zakdoek aan mijn stok.

Nu we hem zoover hadden, wilden we hem evenwel niet aan zijn lot overlaten en wij besloten ons pleegkind thuis verder op te kweken. Wellicht zouden de omstandigheden, waaronder deze haas voor 't eerst met menschen had kennis gemaakt, een invloed ten goede hebben op de schuwe aard van het hazenbloed.

Om op de heide te komen, kozen we een boschpad rechts naast de laan, die, vlak tegenover de dubbele boom de weg van de Hertekop naar Oud-Leusden kruist. Ook hier weer koningsvarens in menigte langs de slootkant, prachtexemplaren, nu in Juni reeds van een meter hoogte en meer; vreemd was het dat op deze plek de kleine exemplaren van een decimeter hoogte al „bloem” hadden, soms over een halve veer, en de groote planten daarentegen in 't geheel geen spoorvorming aan de veeren vertoonden.

Aan de rand van ons pad groeiden jonge berken, die onze aandacht trokken door hun groot aantal dorre bladeren; deze hadden een fraaie kaneelbruine kleur en waren veel regelmatig opgerold dan dorre bladeren gewoonlijk zijn. Ook hingen zij kaarsrecht neer. Daar moest wat achter steken.

Bij 't ontrollen van de bruingele toetjes kwam de berkenvernier voor den dag, een heel kleine witachtige snuitkever-larve, (*Rynchites betulae*), een c.M. groot ongeveer, had hier zoo huisgehouden. Net als de dorpskruidenier een peperhuisje draait van een vierkant blaadje misdruk, zoo had ons torretje met de berkenblaadjes gemanoevreerd en er zijne eitjes in gelegd; alleen 't dichtvouwen doet de kruidenier beter.

Onze weg voerde ons dwars door een berken-

laantje; allemaal jonge boomen, wier prachtige rose en zilveren stammen mijn vrind weer eens de uitroep ontlokten: „Mijn hemel, wat een kleur, een heel palet vol op een enkele stam!”

Nu behoeft een mensch geen schilders oog te hebben om een jonge berkenlaan, die tegen donkere dennen afsteekt, mooi te vinden, maar 't doet toch wel eens goed het hardop te hooren zeggen, wat er in zoo'n stam, in zoo'n laan te zien is.

Van een schilder kunnen natuurliefhebbers in dit opzicht heel wat leeren.

Hier wees ik mijn reisgezel de plek waar Thijssse en ik voor twee jaar de heksenkring vonden, die in „Hei en Dennen” is geteekend. De berk stond er nog, een eindje van de overige af; maar van de giftige rood en witte satansbroodjes was natuurlijk nog niets te zien. Die wachten tot Augustus.

We staken de berkenlaan over en de heide lag voor ons, badend in de volle zonnegloed; 't is hier

Water-affodille, *Narthecium ossifraga*.

een ondiep dal tusschen het hoge bosch achter ons en de heuvels met jonge dennen bezet, in de verte voor ons.

De heide is hier vochtig, en door de mensch al onder handen genomen; want we moeten telkens slootje springen, terwijl we voortwandelen over de roode parelende zonnedaauw, over de kruipende wolfsklauwen en over de lieve blauwe trosjes van *Polygala depressa*; die vreemd gevormde bloemen met hun twee afstaande vleugeltjes, die zoo lastig zijn te determineeren voor een beginnende botanist.

Van tijd tot tijd kijken we eens in de zakdoek naar ons kindje, het moet noodzakelijk weer een schoone luier aan hebben; we drogen onze zakdoeken op de heidestruiken en zetten het haasje even neer, het doet nog geen moeite om weg te loopen, heele-

maal op orde is het dus nog niet. We probeeren hem een malsch blaadje in de bek te stoppen, maar dat gaat niet; toch is het geen melkshaasje meer, want zijn knaagtanden zijn alle aanwezig; daar is het trouwens ook wel wat groot voor, dunkt ons; maar we beroepen ons niet op speciale kennis van het hazenleven.

Aan de kanten van de halfdroge heislöten steken honderden water-affodillen hun platte bladeren op; een enkele bloem is al open, maar de meeste staan nog in knop. Een kleine hagedis, *Lacerta vivipara*, springt van de kant 't water in, hij loopt snel over de bodem en bergt zich verschrikt in zijn holletje;

Bloeitop van Dopheide, *Erica tetralix*. (Uit Hei en Dennen). maar even moet het nieuwsgierig diertje toch nog terugkomen naar de opening, om te kijken wat voor groot beest daar de heidestruiken zoo deed kraken; als het ons ziet, duikt het met een sprong in zijn veilige schuilplaats.

't Is aan alles te bespeuren, dat we hier een heide

Struikheide door Duivelsnaagaren omstrikt. (Uit Hei en Dennen).

onder de voeten hebben, die al veel water verloren heeft door de kunst van de ontginners, maar die toch nog lang niet droog is; getuige de kleine wolfsklauwen, die er nog welig tieren willen.

Toch is er geen struikje van de gewone heide, *Calluna*, te vinden, daarvoor is de grond weer te nat, 't is hier alles *Erica*; enkele rose en purperen bolletjes zijn al open, maar 't is nog niet de volle bloeitijd voor de *Erica*, dat duurt nog een week of wat. Dan eerst valt 't goed in 't oog hoe overheerschend de *Erica tetralix* op matig natte heidebodem is. In ons land komen de *Erica*-velden dikwijls onvermengd voor, dat wil zeggen van de honderd planten zijn minstens een zeventig *Erica tetralix* en de rest zijn *drosera*'s, *potentilla*'s of andere planten van de vochtige heide, terwijl alleen op de hooge en droge plekken enkele *Calluna*-struiken een toevlucht zoeken.

We binden onze haas weer in 't pak en gaan rechts af naar ons doel: de broek-heide en de veen plassen; we zouden die eerder kunnen bereiken als we de heuvels schuin overstaken, maar dan moeten we over de jonge aanplanting van dennen loopen en dat doen we liever niet. 't Is hier alles en overal zoo vrij, zoo geheel zonder die akelige Verboden Toegang, dat wij ons verplicht gevoelen te doen alsof de toegang verboden was, waar onze voet maar eenigszins schade kan aanrichten.

Kijk, wat is 't hier duidelijk te zien, dat we uit de *Erica*-heide in de *Calluna*-heide komen, langzamerhand komen en meer *Calluna*-struiken tusschen de *Erica*'s; nu is 't zoowat half om half, de zonnedauw, *Potentilla*'s en wolfsklauwen verdwijnen te-gelijk, en een honderd pas verder staan wij midden in de zuivere *Calluna*-heide. Hier vinden we weer andere bij-planten: Stekelbrem vooral; die kleurt sommige plekken geel, maar blijft toch verre in de minderheid; ook de doodsvijand van *Calluna*, het roode Duivels-naaigaren, dat met zijn verstikkende draden de struikheide omstrengelt en het zijn levenssappen uitzuigt, heeft deel aan de kleur; gelukkig leeft het niet lang genoeg om veel kwaad te kunnen doen.

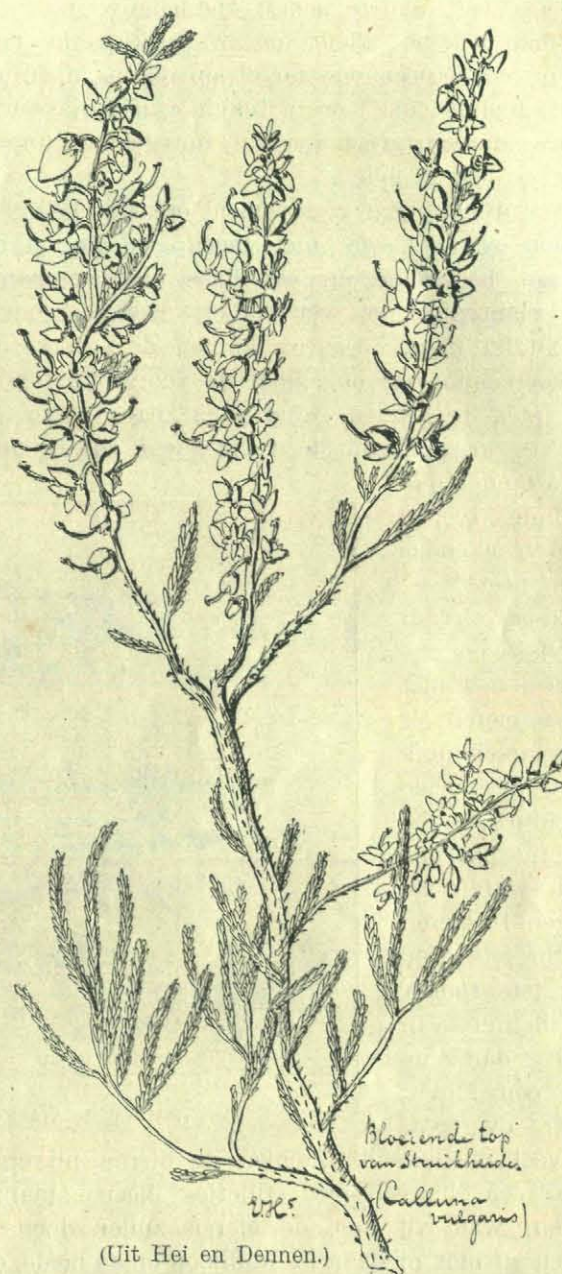
Bij de oude schaapskooi gelegen aan de zandweg, die van de kerktoeren van Oud-Leusden zuidwaarts voert, is de grond al weer lager en rijker aan water. We naderen de broekheide (broek of brook = beek of moeras). Dat bewijzen ook de beide kieviten en de twee tureluurs, die eensklaps de stilte afbreken met schelle, angstige kreten.

De vogels zwieren om ons hoofd, ze zijn blijkbaar bevreesd, dat wij komen om hun nesten te zoeken; maar dat is ons doel niet, we bewonderen enkel maar de prachtige vogels, als ze met snelle vaart over ons heenschieten.

Wat een mooie vogel, vooral van onder gezien, is zoo'n tureluur. Het mannetje met zijn rood-bruine borst en fraai geteekende vleugels maakt het ons erg lastig; zouden we bijgeval in de richting van het nest loopen?

Om de proef te nemen slaan we eensklaps bij 't

witte bruggetje rechtsaf, dus naar 't zuid-westen, we loopen aan op de spits van de naald van Auster-

litz, die we heel in de verte boven de Ring-heuvels van 't Lange Veen zien uitsteken. Maar het gegil van de tureluurs wordt hoe langer hoe erger, terwijl de kieviten afzakken naar de natte heide achter de schaapskooi.

We moeten er maar aan wennen. Zie, de teekens van de bodem wijzen ons de weg naar de broekheide; hier geeft de *Erica* al weer de toon aan, *Potentilla*'s vertoonen hun gele vierstralige ster, en wie nauwkeurig toeziet, vindt de leerachtige blaadjes van de groote, blauwe *Gentiaan* overal tusschen de naaldjes van de dopheide doorgewerkt; die *Gentiaan* kleurt hier in Augustus en September de heide blauw.

Een witte schittering in de verte, daar is het hooge veenmoeras, de broekheide, in Overijsel door de boeren kortweg *Het Veld* genoemd.

De wollegras-pluimen, duizenden pluusjes van witte watten op dorre stengels, omzoomen de plassen en plasjes, een andere soort zonnedaauw met langwerpige blaadjes kleurt de zwarte kleverige aarde, die onze voetprent vasthoudt, op vele plaatsen bleek rood; hier is ook 't ware tehuis van de lage wolfsklauw, die een groen net van onregelmatige mazen over de bodem spint.

De tureluurs zijn verdwenen, ook hun geluid vernemen wij op eens niet meer; we leggen onze bagage, bestaande uit een haas, een boterham en een plantenbus, op een walletje neer, dat ons tot lunchtafel dient. Daarna komen de schetsboeken te voorschijn, ons oog glijdt de voorgrond rond om een plek te vinden, waar men zitten kan zonder last te krijgen van de vochtigheid en, ik geloof bijna op dezelfde seconde roepen mijn vriend en ik: „Een nest!”

En ja wel, daar lag vlak voor ons ligt een nest met twee eieren er in, waarschijnlijk van de beide tureluurs, die zoo angstig om ons heen waren gevlogen. De eieren waren iets kleiner, iets ronder en lichter van kleur dan die van een kievit, maar overigens

er veel op lijkend. Zouden de dieren nu ergens over een heuveltopje stilletjes heen staan te loeren, wat wij met de eieren zullen doen? Of liggen ze hier of daar in wanhoop op de heide, overtuigd dat, als een vogelnest door een mensch wordt ontdekt, het meteen leeggestolen is.

In dat geval hebben wij de vogels, als ze terug mochten keeren, in hun overtuiging geschokt en zullen ze een betere opinie van de natuurliefhebbers hebben gekregen, want wij hebben de eieren niet aangeraakt; ik heb op staanden voet (letterlijk) het nest geschetst, juist zoo als ik 't vond liggen, terwijl mijn makker de broekheide onder 't potlood nam.

De meeste broekheiden van ons land lijken heel veel op elkaar. In de oostelijke provinciën komt er evenwel een plant bij, die hier in 't Lange-Veen niet te vinden is en die aan broekheide-formatie een meer ruig en struikig karakter geeft. Die plant is de Gagel, waarvan ik op deze plek een paar jaar geleden wel een enkel jong struikje vond, maar die nu geheel

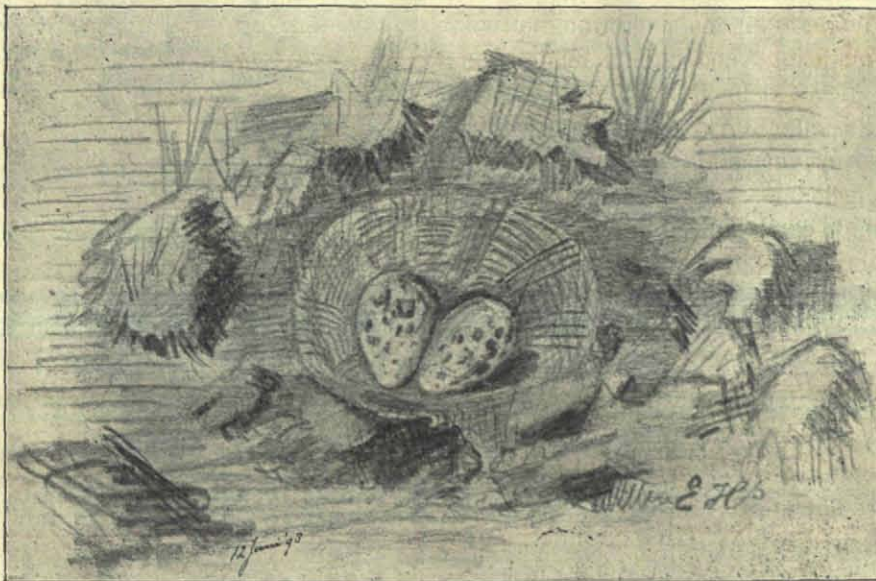
ontbreekt. Voor de illustratie van een broekheide heb ik daarom een teekening gekozen; van zoo'n „veld” bij Heino; op de voorgrond staan eenige gagel-struiken. Maar daar in Heino ontbreken weer de Molinia-beltjes, die hier als talloze molshoopen boven 't water uitsteken.

Wij vischten nog een poos in de ondiepe plassen en maakten een heikikker buit; maar een vuurpad, die ik meende te hooren, wilde zich niet laten snappen.

Hier en daar, op nog even begaanbare plaatsen tusschen de heiplassen, begon een formatie van belt-heide, hoofdzakelijk bestaande uit buntgras- of Molinia-wortels. Dit heide-gras zendt niet, zooals veel andere grassen, horizontale uitloopers af, maar 't heeft verticale uitloopers, die elk jaar afsterven, terwijl uit de wortel weer nieuwe bundeltjes omhoog schieten. Zoo

ontstaan heuvel-tjes of beltjes, die bij hooge waterstand als eilandjes boven de plas uitsteken.

Maar dit stukje beginnende belt-heide in 't Lange Veen geeft nog geen duidelijk idee van wat eigenlijk een belt-heide is en worden kan. Om mijn reisgezel eens een echte belt-heide te laten

Een nest op de vlakke heide, waarschijnlijk van Tureluurs.

zien gingen we nog een tien minuten verder zuidwaarts.

Eerst moesten wij weer een uitgestrekte Calluna-heide over, waar 't wemelde van de 'grote geelharige rupsen van Bombyx quercus, waarvan een variëteit op de heidestruiken leeft; daar troffen wij in 't voorbijgaan ook een nest aan Bombyx castrensis, de heideringel-rups; een ontelbare menigte jonge rupsjes leefden te zamen onder een koepel van witte zijde, gesponnen over een paar Calluna-plantjes; eenige, (d. w. z. een dertig, denk ik) oudere, grootere exemplaren van hetzelfde rupsennest hadden de gemeenschappelijke woning al verlaten om de wijde wereld in te gaan, ze smulden aan heidestruiken op een handbreed afstand. De rupsen lijken veel op de overal gewone, roodbruine ringelrups of livrei-rups met zijn blauwe en witte ruglijnen; maar zij zijn er licht van te onderscheiden, doordat de twee zwarte stippen op de voorkop van de ringelrups, bij zijn neef van de heide ontbreken.

Nog een paar van de Ring-heuvels klommen wij over; vlak daar achter, aan de zuidvoet van de Ring-heuvels dus, strekt zich het heideland uit, waarvan ik de weerga in ons land nog niet gevonden heb. Wat in 't Lange Veen als een begin van een poging is te bespeuren, staat hier voor ons als een daad.

't Molinia-gras heeft hier in verloop van tijd, van eeuwen wellicht, een belt-heide gevormd van, naar ruwe schatting een paar honderd meters lengte en dertig meters breedte op sommige plaatsen. De belten zijn gescheiden door bochtige, slingerende kanalen, sommige nog met water, andere droog; of

hield in zijn zakdoek, en onze plantenbus op een hooge pas tusschen twee belten en zetten de netstok rechtop in een belt, om de plek terug te kunnen vinden. Toen sprongen wij van top op top en deden zoo de rondte door het vreemde land; maar dat is ook al geen gevaarloos werk, want een van ons beiden deed een misstap en viel; de andere keek op, lette niet op zijn eigen voetjes en kwam eveneens in een afgrond te vallen, zoodat wij beiden, wel niet doornat maar toch verre van droog, maar besloten door de kanalen te wandelen, waarbij men het ten minste in zijn macht heeft, welk deel van iemands lichaam 't eerst nat zal worden.

Broekheide, met gagelstruiken op de voorgrond.

wel door poeltjes, waar de wandelstok tot aan de knop inzakt, en die als miniatuur-meeren tusschen miniatuur-bergen liggen.

Van allerlei vormen komen er belten voor: spitse, koepelvormige, en bijna vierkante met een vlakke top, breder dan de voet. De meeste belten reiken een man, die zich in de kanalen er tusschen begeeft, tot aan de heup, sommige hooger, andere zijn ruim een voet hoog.

Van onder zijn deze belten begroeid met de heerlijke veenbes: *Vaccinium oxycoccos*, waarvan er 12 Juni nog verscheidene bloeiden; van boven zijn de heuveltjes bezet met talrijke exemplaren van *Andromeda*, die nu al begonnen vrucht te zetten.

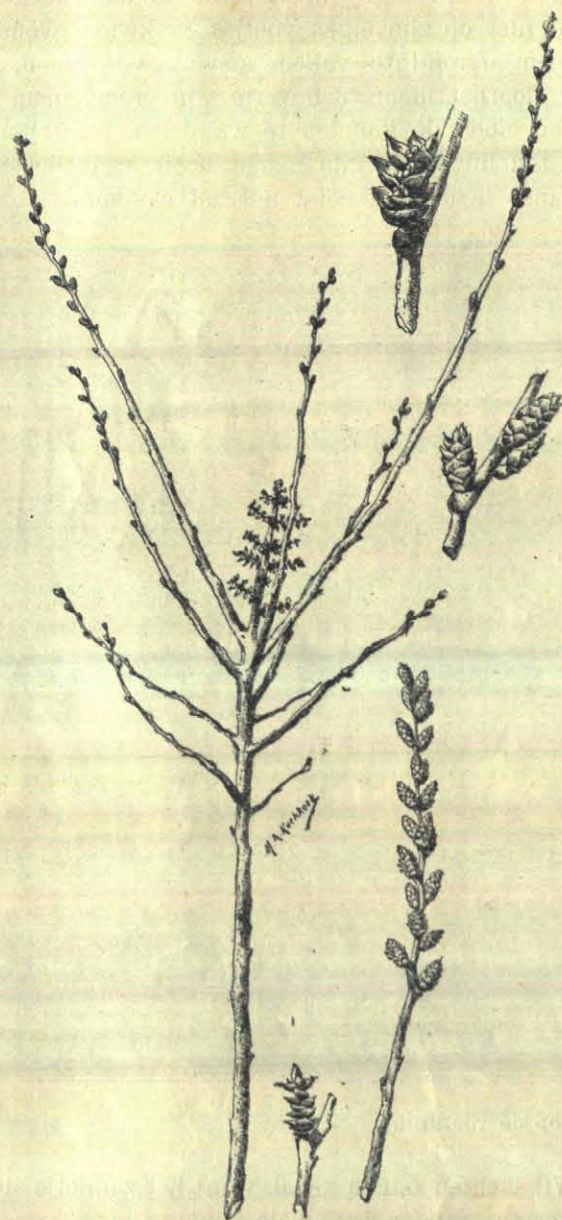
We deponeerden onze haas, die zich vrij kalm

Wij lachten om 't geval, want het zonnetje stond lekker te branden boven de heide.

Een paar jaar geleden heb ik eens zoo'n belt (een kleine was het) afgetrokken van zijn onderlaag en met veel moeite midden door gescheurd. Van binnen was de belt geheel tot veen geworden, toch waren er nog duidelijk *Molinia*-wortels te onderscheiden tot onder op de bodem toe, daar evenwel moet ook een zegge-soort (wellicht *Carex stricta*) meegewerkt hebben, die later afstierf, toen *Molinia* de overhand kreeg. Ook de wortels van *Andromeda* en *Oxycoccos* waren bijzonder dik en drongen tot in 't hart van de belt door.

Voor de ouderdom van deze eenige plek gronds pleiten ook eenige heide-struiken (*Calluna*) die knoestig

en kromtakig als oude dennen op de top van een drietal belten staan. Deze heide-struiken hebben een stam van een stevige mansduim dikte; ze zijn stellig heel oud en kunnen dienen, om als uitzondering de regel te bevestigen, dat de heidestruik maar zestien jaar oud kan worden, zooals het in

Gagel in 't voorjaar.
Rechts, afzonderlijke katjes, vergroot.

de boeken heet. Dit laatste mag gelden voor een heideveld als geheel, voor een enkele struik gaat het niet op; want ik weet nu nog op andere plaatsen heide-struiken te staan, even dik van stam als deze bij Amersfoort; die struiken stonden er in 1876 reeds en troffen mij toen al door hun dikte.

Terwijl Koekkoek nog verbaasd rondloopt en maar niet tot een besluit kan komen, welke belten hij zal schetsen, om een goed denkbeeld te geven van het geheel, zie ik een ringslang met een kikvorsch in de bek voor mij uit schieten; de slang

laat de kikvorsch los, de kikker springt gewoon op en duikt te gelijk met de slang in een sloot, die door deze belt-heide is gegraven. Want..... 't is jammer, maar 't is waar; dit bijzonder mooie en merkwaardige stukje van ons land loopt gevaar veranderd te worden in een, ja, in wat, dat kan mij eigenlijk niet schelen.

Aan de oostkant was de ontginning dit jaar al genaderd tot de belten; toch is er nog een kansje, dat dit plekje grond voor de natuurliefhebbers gespaard zal blijven. Ik weet, dat ons tijdschrift gelezen wordt in het huis van de eigenaar van dit belt-land en van nog zooveel meer; als daar eens een goed woordje gedaan wordt, is alles nog niet verloren!!

En misschien leeft daar ook nog wel een oude van dagen, hetzij heer of knecht, die iets naders weet omtrent de ouderdom of het ontstaan van dit bijzondere heideveld; gaarne zou ik er meer van willen weten, dan ik er tot nu toe over vernam. Ieder, die ik er naar vroeg, zeide, dat hij 't nooit anders gekend had; een oude boer vertelde, dat 't in zijn jeugd „snippeveen” genoemd werd en er wel eens turf gestoken werd van de belten.

Lectuur er over kan ik niet vinden. Wel staat in vele handboeken van geologie de belt-heide genoemd, maar zonder bijzonderheden, die overeenkomen met deze Amersfoortsche. Alleen in Kerner's Pflanzenleben wordt een formatie, maar van grooter uitgestrektheid, vermeld, die met de onze overeenkomt.

Kerner zegt, dat hij die vaak gezien heeft in de Hongaarsche moerasheiden, waar zulk zonderling land gevormd wordt door een zegge: *Carex stricta*; en dat het land er berucht is om de gevaren, die 't oplevert voor verdwaald vee, dat de weg er niet uit kan terugvinden en tusschen de belten in de kanalen omkomt. Zoo'n beltheide heet daar Czumbeck.

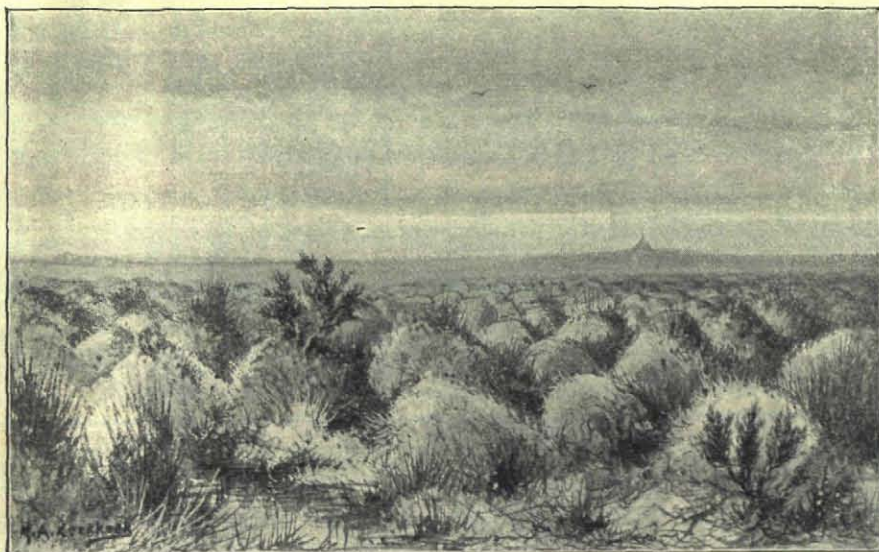
Ons reisje, hoe mooi en gelukkig ook, eindigde toch met iets dat op een teleurstelling lijkt, althans voor mij. Ik had Koekkoek verteld van een merkwaardige pijnboom of grove den (*Pinus sylvestris*), die in een zandverstuiving stond of liever lag te groeien.

Heel gaarne had ik voor dit opstel een teekening gehad van deze *Pinus*, die, hoewel omgestort, doordien het zand tusschen zijn wortels was weggestoven of weggespoeld, toch geheel groen en levend bleef, zelfs aan een gebroken tak, nog weer nieuwe sterke loten vormde. Een aantal dikke wortels waren bij de val van de reus wel omgebogen, maar niet afgebroken of uit de aarde gerukt. Die wortels hielden de boom in leven.

Bij de tocht naar die boom kwamen we door een hooge, zandige heide, die Thijssse en ik indertijd

In de beltheide bij „De Treck.” Ten zuiden van Oud-Leusden bij Amersfoort.

Gezicht op de beltheide bij „De Treek.” (In de verte de naald van Austerlitz.)

gedoopt hebben met de naam van het Fort bij de Treek (een prachtige buitenplaats in de buurt).

Als men namelijk van de beltheide af, deze hoogliggende heide nadert, dan vallen er een aantal jeneverbessen, Juniperus-struiken, in 't oog, die donker en massief als bastions met torens boven de rand van de hoogvlakte uitsteken; dit geeft uit de verte een indruk als van een vesting.

Schets: een stukje zijkant van een der belten, bezet met Andromeda in vrucht.

Ik kon mijn vriend deze Juniperus-heide niet door krijgen; hij ging met de haas naast zich midden in een jeneverstuik zitten, die als een stoel gevormd was; hij moest even een paar schetsen maken van „het kerkhof aan de Middellandsche zee.” ¹⁾ Die indruk maakte

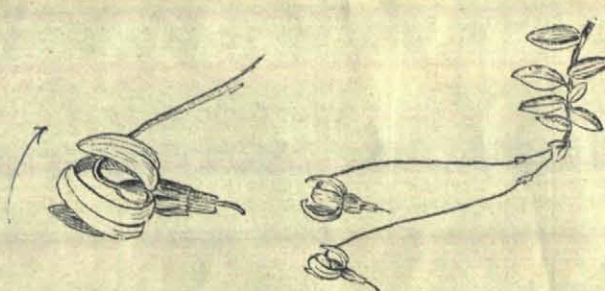
¹⁾ Zie de teekening v. deze Juniperus-heide in de vorige aflevering.

deze heide-formatie op hem; en dat is wel te begrijpen; als de Juniperus-struiken hoog en puntig opschieten doen ze aan donkere cypressen denken en Koekkoek had deze in 't zuiden van ons werelddeel vaak op kerkhoven gezien; ik ken zoo'n kerkhof alleen van gravures.

Terwijl hij schetste, wandelde ik al vast naar mijn curieuse den; echter, ik zocht hem wel, doch vond hem niet. Ook de zandzee was verdwenen en had plaats gemaakt voor duizend en een dennestekjes, die alle netjes op ruit-rijen stonden, als de spelden op een oorlogsspel.

Gelukkig had mijn broer een paar jaar geleden een fotografie gemaakt van de gevallen Pinus; het was eigenlijk een mislukte plaat, veel te lang belicht en bovendien was de poot van de camera onder de opname iets in 't zand gezakt. Voor reproductie was de photo dus ongeschikt; wat een knap tekenaar van zoo iets nog weet te maken, kunnen de lezers hier zien.

Tamelijk moe, aanvaardden we de terugtocht; van ons plan, om nog even bij het tureluurs-nest langs te lopen, moesten wij afzien, omdat we anders de trein niet meer konden halen. Wij trok-

Top van een Veenbes en een afzonderlijke bloem, vergroot.

Fig 90 naar rechts draaien.

ken langs de zandweg en de schaapskooi recht op het torentje van Oud-Leusden aan en hielden de toren van Amersfoort rechts. Die toren lijkt van ver uit 't zuiden gezien, wel wat op een vrouw met een kindje op den arm. Volgens sommige Amersfoorters is die toren er op gebouwd en stelt zij Maria met 't kind Jezus voor; werkelijk doet hij aan de figuur op 't Drentsche wapen denken; als men 't weet ten minste.

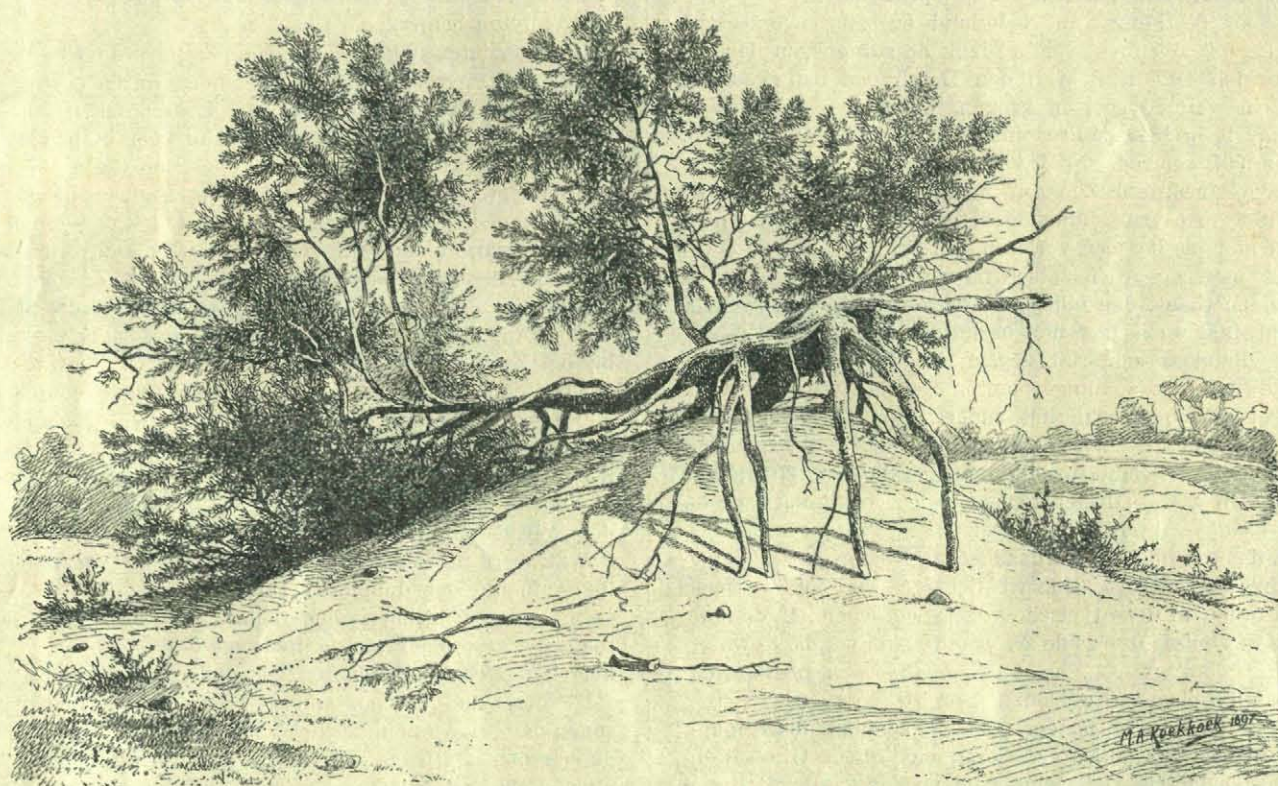
We waren zoowat halfweg, toen wij bemerkten, dat een heer ons haastig achterop kwam en ons wenkte. Dat was het eerste menschelijk wezen, dat wij te zien kregen, sedert wij 's morgens de Hertekop verlieten.

Wij stonden stil, benieuwd wie ons hier op de heide iets te zeggen kon hebben. Zou de haas ons

nog meer in last brengen, maar daar wist niemand wat van, en bovendien het beest was, zoo niet rechtelijk dan toch zedelijk, ons eigendom. Maar spoedig bemerkte ik dat het een bekende was, een lezer van *De Levende Natuur*, die hier in de buurt op een buiten woont en met wie ik in Artis kennis had gemaakt.

„Een goeie dag gehad? De kieviten hebben u van middag al verraden, heeren. Ik heb u van de belvedere met de kijker gevolgd, en ik dacht, dat u de

moois ten goede gaf. Gezond en wel kwam 't beestje thuis; mijn kleine meid danste van pret om 't diertje heen, en zoowaar, 't nam, uitgehongerd als 't was, schichtig wat koolspruitjes uit haar handje. Ik zette het even in een leege emmer, dekte die met traliedraad stevig dicht en wij gingen eten. De tobbe stond op de plaats, vlak voor 't venster, waar wij aten. Op eens hoorden wij een geblaas, een kort, hevig gepiep en 't omvallen van de emmer. Wij sprongen allen op, gooiden de deur open en kwamen

Liggende pijnboom.

belofte van verleden zou houden en eens aanloopen. Maar toen ik u zag omkeeren, wist ik geen ander middel, om u even goeden dag te zeggen, dan u achter op te stevenen. Ik loop mee tot Oud-Leusden.”

Hij keek met vragende oogen naar de beweeglijke zakdoek.

„We hebben gestroopt, maar op een bijzondere en, ik geloof niet strafbare manier,” zei ik, hem het haasje toonende.

Och! dat arme haasje, het dier had bepaald zijn ongeluksdag op die 12de Juni, die voor ons zoo veel

nog tijdig genoeg om de groote, brutale, zwarte kat van de burens met het haasje in zijn bek over de tuinschutting te zien springen.

Die ellendige stadskatten! Wilde beesten, echte roofdieren, worden het, als de menschen ze niet binnen houden. De kinderen waren niet tot bedaren te krijgen. Nog nooit waarschijnlijk, is een haas zoo beweend bij zijn tragische dood als deze drenkeling van de Amersfoortsche reis.

E. HEIMANS.

De Plantengroei der Duinen.

Er is eene vraag, reeds door Kops in 1798 gedaan, en na hem door nog verschillende anderen herhaald, of de duinen niet van jaar tot jaar droger werden. En eene andere quaestie, daarmee samenhangende is, of de duinwaterlei-

dingen der laatste tijden niet ook nadeelig werkten. Is dit zoo, dan zal dit allereerst moeten blijken uit de plantengroei. Wanneer men dien dus vergelijkt op verschillende tijdstippen; 1850 ongeveer (1852 werd de eerste duinwaterleiding aan-